

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

"Bara en fot och en känga"

Strandén-Backa, Sofie

Published in:
Budkavlen. Tidskrift för etnologi och folkloristik

DOI:
[10.37447/bk.99531](https://doi.org/10.37447/bk.99531)

Published: 01/01/2020

Document Version
Final published version

Document License
CC BY

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Strandén-Backa, S. (2020). "Bara en fot och en känga": Vargdödade barn i Finland i folktradition och mediematerial. *Budkavlen. Tidskrift för etnologi och folkloristik*, 99, 63-89. <https://doi.org/10.37447/bk.99531>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

SOFIE STRANDÉN-BACKA

"Bara en fot och en känga"

Vargdödade barn i Finland i folktradition och mediematerial

Men här på det här stället, på slutet av 1700-talet så har vargen tagit ett barn och fört det dit till Bodoms skog, där bak där i skogen. På ett berg. Och ätit upp det där. Och det hade gått ut på kvällen när det var mörkt och så hade vargen tagit det och fört det dit till skogen. Dom hittade inte vidare, bara en fot och en känga. (SLS 810a 1965:4)

Denna sägen berättade Evelina Holmberg född 1895 i en intervju som Bo Lönnqvist gjorde år 1965 i Bodom i Esbo. Enligt denna sageskvinna kallades berget där barnet hade blivit uppätet fortfarande för Vargberget. Så brukade gammalt folk berätta, sägs i intervjun, och visst är det en rysansvärd berättelse. Det oskuldsfulla barnet hade lämnat hemmets trygghet och gått ensamt ut i mörkret, fallit offer för den rovgiriga vargen, som förde barnet med sig till skogen och slukade det med hull och hår så att det enda som stod att finna var en fot och en känga.

Nyckelord: vargattacker i Finland 1880–1881, barn, levande tradition, massmedia, sociala medier

Den här artikeln handlar om berättelser om barn och vargar, och materialet består av texter som handlar om barn som dödade av varg i Finland i förfluten tid. Jag använder mig av dels äldre tidningsartiklar som behandlar faktiska händelser i samtiden, dels äldre och nyare texter där samma händelser återges. De händelser som jag valt att fokusera är en serie vargangrepp under åren 1880–1881 i Åboregionen. Jag vill utreda vad som sätts i rörelse när relationen varg och barn diskuteras, och vilka underliggande mönster som kan skönjas i diskussionen. Jag rör mig i berättelsernas värld i ett gränsland mellan vad som har hänt, vad som kanske har hänt, vad som omöjligt kan ha hänt, vad som skulle kunna hända och vad som med stor sannolikhet inte kommer att hända. Det handlar med andra ord om föreställningar om det förflutna och om framtiden.

Heta Lähdesmäki och Outi Ratamáki (2015) skriver om den finländska varghistorien ur ett narrativitetsperspektiv. De dekonstruerar den och visar hur den byggts upp med ett fokus på negativa aspekter och med avsaknad av kontext. I sin analys av nutida tidningsmaterial och myndighetstexter visar de tre återkommande teman: händelser under 1800-talet där vargar anföll och dödade barn, begreppet problemvargar, samt vargperspektivets frånvaro. Det är framför allt deras diskussion om händelserna på 1800-talet som de ser som en beståndsdel i skapandet av den diskursiva resursen om den farliga vargen, som jag tar avstamp från i min egen analys. Denna diskursiva resurs framställer vargar som synnerligen farliga för människor, och särskilt farliga är de för barn. Med den här artikeln vill jag öppna för de olika beståndsdelar som ligger till grund för den diskursiva resursen om den farliga vargen. Därför vänder jag mig till äldre traditionsmaterial och arkiverade inspelningar som handlar om varg och barn. I det äldre och nyare mediematerial som jag här analyserar intresserar jag mig för återkommande motiv och det jag kallar för en sägenprocess om vargattackerna på barn i Åboregionen på 1880-talet (jfr Strandén-Backa u.u.1). Genom min analys av kommentarsfält på webbsidor där diskursen om den farliga vargen både försvaras och ifrågasätts vill jag visa på förhandlingar om tolkningsföreträde om djuret varg. Samtidigt tecknar jag en kontextualiserande bakgrund för artikeln ”Far-

liga vargar och bedrägliga maskhål. Produktion av risk i mediematerial om varg och barn” där jag analyserar nutida tidningsmaterial som handlar om vargar som observerats i närheten av skolor och daghem, och föräldrarnas och andra vuxnas oro för att vargar ska angripa barnen. Det performativa perspektivet på berättande om varg som jag anlägger stöder sig på Sara Ahmed (2004) och hennes teorier om känslor och berättande. Genom att berättelser kopplas till känslotillstånd stärks både innehållet och intensiteten av känslorna som berättelsen förmedlar.

Härnäst följer en bakgrund om varg och barn i folktraditionen, som sådan en del av den diskursiva resursen om den farliga vargen. Därefter övergår jag till människoätande vargar på 1800-talet och vargangreppen som skedde då. Det material som analyseras är tidningsmaterial från tiden för vargangreppen, med särskilt fokus på ett debattinlägg av Zacharias Topelius, för att sedan övergå i texter som skrivits efter att vargangreppen upphörde, allt från 1891 till nutid.

Vargangrepp på barn i sägner

John Linell gör tillsammans med Julien Alleau (2015) en studie av människoätande rovdjur med vargen i blickfånget, och konstaterar att graden av rädsla sällan står i relation till en objektiv risk för en attack. Enligt dem har människor i västvärlden under långa tider förhållit sig till vargar med en blandning av rädsla och hat. De menar att kunskapsbasen länge utgjorts av rykten, sagor och sägner, med den gemensamma nämnaren att vargen är farlig för människor. Ett exempel på en vida spridd folksaga med detta motiv är förstas Rödluvan och vargen (se Dundes 1989), som – vågar jag påstå – ingen tror har hänt på riktigt, i varje fall inte i den versionen där vargen klätt ut sig till mormodern. Uppmaningen att man ska ”dra den där om Rödluvan” innebär att det man just berättat inte uppfattas som sant av lyssnaren. Men den sanning som förmedlas i sagan är ändå att vargen är något man ska vara rädd för. Det finns många olika sägner om vargar och deras relation till

människan (se af Klintberg 2010:317–321; Lopez 1978), och som sådana ingår de tillsammans med andra berättelser om vargar i det som Lähdesmäki och Ratamäki (2015:17) kallar för det kulturella minnet om vargar. Berättelserna för fram en likriktad, förenklad och kollektiv föreställning om den farliga vargen. Ett exempel är ett vida spritt motiv som porträtterar vargars jakt på hästdragna slädar på vintern (se Strandén-Backa 2020). Enligt Linell och Alleau dök sådana vargberättelser upp i Europa under 1800-talet genom en snabbt växande produktion av tryckt material, som använde text och bild för att generera känslomässigt gensvar hos läsarna. Berättelserna förekommer på många håll, och ger sken av att ha hänt lokalt, men, liksom för många andra berättelser som har karaktär av vandringssägen, finns det inga indikationer för att det som återges skulle vara baserade på verkliga händelser (Linell & Alleau 2015:359; se af Klintberg 1986).

Att förmedla att något verkligen har hänt är ändå något som kännetecknar sägner. Foten och kängan som återfanns i Bodomskogarna i sägnen som återgavs ovan blir ett ”bevis” för sanningshalten i berättelsen, och händelsen lever kvar genom benämningen för berget ”Vargberget” där barnet slutade sina dagar. Funna likdelar är ett återkommande motiv i vargsägner och har en funktion av att bekräfta att det som omtalas faktiskt har hänt (Herlitz & Peterson 2011:49). Att vargar hade som vana att ta barn förs fram i sägnerna i *Finlands svenska folkdiktning (FSF)*. Svepande beskrivningar ger i en sägen ett intryck av att barn förhållandevis ofta togs av vargar. Under den första delen av 1800-talet ”inträffade det stundom, att vargar förde bort barn från kyrkobyen” i Lojo och ”oftast var det omöjligt att rädda dem”, förtäljer sägnen (FSF 1928:401). Av alla de gånger då vargarna tog barn, gick det ibland att rädda dem, men ändå förhållandevis sällan. En sådan utredning ger vid handen att det som berättas är sant. Sanningshalten betonas också i det som en man berättar i en inspelning från 1970-talet, då han ombads berätta om huruvida vargarna tagit några småbarn i trakten (SLS 998 1970:28). Han återger en berättelse om hur ett barn under julgrötsätandet ”gått ut på sina bestyr” och aldrig kom in tillbaka. De övriga i familjen hade gått ut och letat och sett vargspår i snön.

Enligt berättaren ”så [är] det nog riktigt en sann saga det där. Det har gått från generation till generation”. Det var hans farmor som brukade berätta om detta, och hon var född 1833, så berättaren förlade händelsen till en generation före farmodern. Han inleder ändå sin berättelse med ett visst tvivel, då han säger att ”de påstår att de skulle ha tagit häruppe i just i den här arbetsgården”, men det som betvivlas är inte *om* vargarna tagit ett barn, utan varifrån barnet kom. Att vargar tar barn i ett obehållat ögonblick betvivlas inte.

En sägen verkar ha fäst sig särskilt mycket i människors minne, och den har återberättats och nedtecknats i olika varianter (jfr Herlitz & Peterson 2011:52–53). Huvudmotivet i den är att ett barn bortrövas när det går mellan boningshuset och bastun ofta med ett lysande pärtbloss i handen, och trots att modern eller ibland fadern ser att ljuset försvinner in i skogen hinner föräldern inte fatt vargen. I *Finlands svenska folkdiktning* finns två sägner med varianter på temat. Den ena är förlagd till Immersby i Sibbotrakten, där föräldrarna var på väg till badstugan med några av sina barn. Ett av barnen gick förbi dem med en brinnande pärt i handen, och plötsligt rusade en varg fram och for iväg med barnet. Fadern sprang efter vargen, men kom för sent och fann barnet ihjälrivet (*FSF* 1928: 397–398). Den andra varianten har Korsholm som skådeplats, och handlar om så kallade vitvargar som ansågs komma och titta in genom fönstren. Ett barn gick ut med ett eldkol mellan två pärtstickor och ”skulle gå till huset” (avses troligen utedasset), men då var vitvargen där och tog barnet. ”[O]ch folket såg genom fönstret, hur eldklotet lyste, när vargen for av med barnet, men inte hunno de fast den” (*FSF* 1928:405).

Dessa ovan återgivna sägner är arkivmaterial från den första halvan av 1900-talet, men berättelsen lever kvar i muntlig tradition. Det är så jag först kom i kontakt med den, då en man från Lappfors i Esse berättade om de människor som bebodde det hemman som sedermera kom i hans anfäders ägo. En fattig änka bodde tillsammans med sina två barn, och berättelsen är förlagd till badstugan. Det mindre av barnen lade hon i badbaljan, och skötte om den lille. Det äldre barnet var tvättat och färdigt och skickades tillbaka till

huset med ett pärtbloss i handen. Men när modern tittade ut såg hon pärtblosset fara i väg in i skogen med våldsamt fart. Hon släppte det hon har för händerna och rusade efter blosset, men hann inte i kapp. När hon återvände till badstugan har hennes yngre barn drunknat. Till formen var mannens berättelse karg och saknade helt och hållet sentimentala utsmyckningar, men som småbarnsmamma levde jag mig in i berättelsen, och förfärades över kvinnans levnadsöde. Berättaren själv ville visa hur hårda livsbetingelserna var ”förr i världen”. När mannen berättade detta kände jag inte igen berättelsen som en sägen och som hörande till folktraditionen, men när jag något år senare fick höra en variant av berättelsen från ett annat håll i Pedersöre, och som likaledes avsåg förklara hur det var förr i tiden, insåg jag vad det rörde sig om. Det är egentligen denna sägen som utgjorde en startpunkt för mitt pågående forskningsprojekt ”Varggränser. Affektiva möten mellan människan och det vilda”.

Det folktraditionen lär oss om vargar är att de är farliga för barn, att de kan dyka upp ur intet och att vuxna människor sällan har en chans att försvara sina barn mot den plötsligt uppdykande vargen. Att det som omtalas faktiskt har hänt vill sägnerna förmedla.

Människoätande vargar

Med tanke på hur vargen framställs i traditionsmaterial och det mediematerial jag studerar är det viktigt att påminna om att den här artikeln handlar om föreställningar om vargen. Relationen till och föreställningar om djur i samtiden kan påverkas av händelser och berättandet om dessa händelser långt tillbaka i tiden. Det finns alltså en risk att texten på grund av sitt fokus på möten mellan varg och barn där vargen tagit barn och ätit upp dem fortsätter reproducera stereotypa bilder av vargen, och på så sätt upprätthålla rädsla för varg. Ur ett performativt perspektiv kan man säga att de ursprungliga händelserna återskapas i berättelserna, liksom också den rädsla som händelserna generar. Sara Ahmed (2004:64) talar om en kannibalistisk fantasi om att bli en del av en annans kropp

som en central beståndsdel i rädslans politik. De Andra produceras som farliga genom risken för att de ska inta det upplevande jaget, utplåna ens existens som en separat varelse med ett eget liv. De Andras blotta existens framställs som ett hot mot livet, och härmed fungerar sådana fantasier som ett sätt att rättfärdiga våld mot dem. Ahmed skriver visserligen om människor som uppfattas som rasmässiga andra, men grundtanken är den samma också när den andre utgörs av ett rovdjur.

När ett djur beskrivs som människoätande får det en särstatus bland andra individer av samma ras. Linell och Alleau (2015:357) skriver att benämningen ”människoätande” och tanken på att bli dödad och eventuellt uppäten av ett stort rovdjur kan vara skrämmande, även om graden av rädsla sällan verkar vara sammanlänkad med en objektiv risk för attack. Efter studier av europeiska historikers sammanställningar om den historiska relationen mellan människor och vargar drar Linell och Alleau, trots bevisen för att vargar faktiskt har dödat människor, slutsatser om att vargar inte utgör någon stor fara för människor när man tar hänsyn till kontexten för attackerna. Det har aldrig varit vanligt att en människa dödat av vargar, men när det hänt kan man dela in angreppen i två kategorier: rabiesmittade vargar och predationsangrepp av varg. Rabiesrelaterade anfall kännetecknas av att vargen biter många människor under en mycket kort tidsrymd, att vargen inte äter av kropparna och att offren är vuxna människor. Angreppen beskrevs som så våldsamma att man kunde avlida av skadorna av betten, och själva sjukdomen rabies var dödlig innan rabiesmediciner upptäcktes och togs i bruk. Folk på landsbygden var införstådda med förekomsten av sjukdomen, och klassade beteendet hos rabiesmittade vargar som onormalt vargbeteende. Den andra kategorin av angrepp av varg, predationsangrepp, har ett alldeles annat händelseförlopp. Det handlar då om enskilda attacker på människor på ett begränsat område under en tidsperiod som varade i några månader till flera år. I så gott som samtliga fall var det barn som valdes ut, anfölls, fördes bort och åts upp. Detta uppfattades som extremt och ovanligt beteende för vargar, och det rörde sig då om individuella vargar eller vargflockar

som hade börjat uppfatta unga individer av arten människa som föda (Linell & Alleau 2015:360–364).

John Linell och Tore Bjerke (2003) har gjort en omfattande litteraturstudie av forskningsresultat om vargangrepp på människa i Europa och Nordamerika, delvis för att reda ut om det faktiskt är sant att vargar i det förflutna angripit människor och ätit upp dem. För Finlands del handlar det om händelser som knyts till fem olika områden, där de mest väldokumenterade är angreppen i Åbotrakten på 1880-talet. Händelserna väckte stort intresse i landet, och resulterade i höjda skottpengar och särskilda handlingsplaner för att få slut på angreppen. Det finns ingen anledning att betvivla att angreppen faktiskt har ägt rum, menar Linell och Bjerke, däremot kan det exakta antalet fall vara mer osäkert. I Åbofallet är det troligen flera än de 22 angrepp som man länge vetat om, eftersom senare arkivundersökningar har visat att det utöver dessa fanns ytterligare 13 till, vilket ger en siffra på 35. Enligt de historiska dokumenten som studerats var alla barn. Efter hand som angreppen fortsatte vidtog myndigheterna allt kraftigare åtgärder för att avliva de barnätande vargindividerna. Man bad ryska och lettiska vargjägare om hjälp, och armén ombads bistå i jakten. Slutligen sköts en gammal hona i januari 1882, och knappt två veckor senare dog en vuxen varganne genom förgiftning. Efter detta upphörde angreppen (Linell & Bjerke 2003:4, 30–31).

Vargangreppen på barn uppfattades som ovanliga händelser. Av de många notiser som *Hufvudstadsbladet* publicerade har jag valt ut två som skildrar två av överfallen i Åbotrakten år 1881, det ena från augusti, det andra från november. Det första handlar om en femårig torparpojke som vistades ute på gården en eftermiddag tillsammans med sin mamma. Då ”infann sig derstädes en warg, som i moderns åsyn öfwerföll och grep Oskar Nummelin i ryggen, samt bortförde honom och förswann i skogen”. Ortsbefolkningen ställde genast till med skallgång ”utan att påträffa hwarken odjuret eller det arma barnet, som allt fortfarande eftersökes” (*Hbl* 18.8.1881). Av den korta notisen kan man utläsa att vargen dök upp från ingenstans, att den med enorm snabbhet ryckte barnet från gården och

var stark nog att springa iväg med pojken. Både varg och pojke är spårlöst försvunna trots idoga efterspaningar. Mamman, en vuxen kvinna, framställs som maktlös inför det som rubriceras som ”Wargarnes våldsbragder”. Omnämmandet av djurarten i rubriken i pluralform överför en vargs aktivitet på alla vargar som ett kollektiv, och producerar arten varg som våldsbenägen och farlig för människor. Berättelser skapar och upprätthåller en viss typ av kunskap, och som Lähdesmäki och Ratamäki visar genom sin studie av den performativa kraften i vargberättelser skapas förståelsen för en hel djurart genom vargnarrativer i den samhälleliga diskussionen (Lähdesmäki & Ratamäki 2015:20). Både den hjälplösa vuxna och den försvunna barnkroppen känns igen från sägentraditionen. Även om det finns undantag där barnet räddat sig självt eller räddats av en vuxen är ändå det utsatta barnet ett genomgående tema i berättandet om möten mellan varg och barn.

I notisen från november träffar vi den sexåriga flickan Hilda, som kommer in i stugan vid 4-tiden på eftermiddagen och berättar att hennes kompis Alina Kristina fallit omkull vid farstudörren. När föräldrarna gick ut kunde de inte hitta sin dotter, men fann däremot vargspår i snön och insåg att ”barnet bortröfwats af warg”. Hilda hade gått ett stycke före Alina Kristina men inte sett skymten av någon varg. Eftersökningar inleddes med hjälp av folk från byn. Av spåren att döma kunde de sluta sig till att vargen ett litet stycke från torpet fått sällskap av ytterligare två vargar: ”förmodligen woro dessa ungar till den warg som begick barnarofwet, hwilka af sin wärda moder öfwas till djerfwa och skickliga barnaröfware”. Notisen informerar också om att efterspaningarna gett resultat i form av lämningar av kläder och kroppsdelar: ”hittades först i ungskog nära torpet barnets ena känga, litet derifrån på en hägnad ena strumpan, längre bort, eller 300 famnar från torpet, på en äng barnets tarmar, vidare 2 werst från torpet, en del av bröstet samt slutligen 5 ½ werst från torpet inom Wirmo socken barnets hufvud”¹. Det är en makaaber uppräknings som tecknar en bild av en bestialisk måltid som pågått under en lång sträcka med matrester spridda över fem kilometer. Återigen har vargen kommit som från intet och ljudlöst lyckats få med sig ett barn, och bilden av den lömska vargen vars upp-

dykande ingen kan förutse har återigen befasts. Att aldrig kunna vara säker på om eller när vargen kommer gör rädslan ännu större. Den kanske-närvarande vargen intensifierar känslan av rädsla (jfr Ahmed 2004:65) och genererar rädsla 140 år efter händelserna i Åboregionen. Men först ska vi titta på olika framställningar av dessa händelser, och se efter vad de förmedlar.

Till skydd för barnen

I samma nummer av *Hufvudstadsbladet* i vilket notisen om Alina Kristina ingår återfinns ett helsideslångt debattinlägg av Zacharias Topelius (18.11.1881). Han upprördes över vad han tyckte var en allmän handfallenhet att få bukt med vargproblematiken, och Topelius ville att gemene man och de finländska jägarna skulle göra något åt saken. Han har rubricerat sitt inlägg ”Skydd för Finlands barn!” och inleder med att varna för att folk som läser om vargangreppen i tidningarna ska vänja sig vid dem och bara fortsätta med nästa notis utan att bry sig om de barn som fått sätta livet till. Han vill med sitt inlägg ”uppriska minnet af tilldragelserna under ett enda år” och föra fram fakta, inte någon ”känslfull skildring” av ”de olyckliga offrens nödrop eller om deras mödrars förtwiflan”. Därefter fortsätter han med att göra upp vad han kallar för en ”blodig minneslista” över de barn som under en period av ett år ”blifwit sönderslitna af wargar”. I noteringarna över varje barn står dödsdatum, ort, omständigheter för överfallet och biografiska uppgifter om barnen, bara ibland med namnuppgifter. Genom sin anonymitet kan varje barn vara vilket barn som helst, och härmed blir vem som helst av läsarna förälder till ett vargdödat barn. Liksom i Ahmeds (2004:192) analys av framställningar av barn som lemlästas av landminor är det ingen tillfällighet att det är just ett barns lidande som förväntas beröra nationen. Barnets smärta – och i det här fallet brutala död – görs generell genom den föreställda förlusten av vilket barn som helst, som en förlust som kunde vara min förlust, skriver Ahmed. Barnet representerar oskuldskraft, vilket Topelius också direkt anspelar på i sitt inlägg. Det är känslorna som för oss nutida läsare närmare de människor som återges i vargberättelser-

na från förfluten tid eftersom vi kan identifiera oss med känslorna som de måste ha upplevt. Denna känslokontakt som förmedlas genom berättelserna är oberoende av tid.

Topelius sammanfattar vargangreppen under ett års tid och räknar upp sjutton barn som dödsats. Av dessa har fyra blivit tagna invid boningshuset, tre i moderns åsyn, och femton har ätits upp. Utgående från de uppgifter han tagit del av är det endast i fyra eller fem fall som man försökt förfölja vargen och bara i ett fall har skott avlossats. Ingen gång har någon hund omnämnts som kunnat varsko människorna i närheten eller dra vargens uppmärksamhet till sig och på så sätt rädda barnet. Topelius finner allt detta anmärkningsvärt, och ställer upp en utredning omfattande tre punkter genom vilka han tänker sig kunna åstadkomma en lösning på vargfrågan. För det första menar han att flera borde ha vakthund, och att den nya hundskatten är orsaken till att så få har en. För det andra vill han att flera borde beväpna sig med gevär eller ta befintliga lodbössor i användning eftersom ”besten tycks förstå, att han anfaller ett obehäpnat folk”. För det tredje vill han se en attitydförändring bland gemene man. Topelius menar nämligen att den främsta orsaken till misslyckandena hittills att döda vargarna är beroende av det finska folklynnets lojhet. Enligt honom har befolkningen inte ”vilja, förmåga och insigt att försvara sig sjelfa”, utan förväntar sig alltid att det är någon annan som ska sköta om saken. Han menar att det är en ”maklig likgiltighet” i folklynnets, ”den allmänna bristen på initiativ, på personlig energi, på känslan av solidaritet och gemensamt ansvar, som förlamar hvarje åtgärd, kastar bördan på styrelsen och – för att hålla oss till detta speciella fall – låter handlöst wargarne taga barnen”. Avslutningsvis i sitt inlägg riktar Topelius salvelsefull kritik mot Finlands jägare, som enligt honom inte verkar bry sig om de barn som man funnit sönderslitna i skogen. Indirekt anklagar han jägarna för feighet.

Vad vill då Topelius med sitt inlägg? Han vill åstadkomma en förändring så att de olyckliga tilldragelserna som angreppen på barnen varit skulle upplevas som en ”gemensam skymf, en gemensam oförrätt, en gemensam fara” så att man som en följd av denna skymf

”böra känna en gemensam pligt att hämnas skymfen och afböja faran”. Topelius vill en gång för alla föra vad han kallar ett ”utrotningskrig” mot vargarna. Han menar att några modiga jägare från alla kommuner där barn blivit tagna av varg ”skulle förena sig om ett oblidkeligt krig på lif och död mot den fräcke röfwaren”. Krigsretoriken är helgjuten i Topelius inlägg, och enligt honom omsluts Åbo av ”en belägringshär av wargar”. Han frågar sig hur ”Finlands äldsta kulturbygd” ska kunna befrias från de farliga vargarna, och hur landet ska ”aftwå den wanära och skymf, som dessa upprepade barnarof kasta på detsamma inför alla civiliserade folk”. Enligt honom ska inget hinder finnas i vägen när man väl bestämt sig för att utrota vargarna: ”Inga mossor och kärr, inga stiglösa ödemarker skola skydda landsfienden från den dag beslutsamma män räcka hwarandra handen uppå, att han skall dö”. I bistert samförstånd ska de vanliga finländska männen dra ut i strid, inte dyrt avlönade vargjägare, inte ryska lukasher² med sitt specialkunnande om varg, inte militären. Nej – varje man borde inse att hans heder har kränkts: ”Blygselns rodnad betäcker en manlig kind wid tanken på, huru likgiltigt och fegt de [barnen] blifwit uppoffrade åt wilddjuren”, eftersom några jägares ingripande skulle ha kunnat förhindra flera dödsoffer. Och vad värre är, det är fråga om oskyldiga som fått sätta livet till, vilket gör brottet så mycket större: ”Skuldlost blod gör outplånliga fläckar”. Topelius efterlyser skydd för barnen, alla barn, både fattiga och rika, stadsbor och från ödemarkerna borde ses som lika mycket värda. Dessutom handlar det om nationens barn: ”Äro de icke alla Finlands, äro de icke alla våra barn?” Alla de dödade barnen är i överförd bemärkelse alla läsares egna barn, och som sådana är vi alla skyldiga till att ingripa mot vargarna.

Inledningsvis i inlägget proklamerade Topelius att han inte tänker hänge sig åt det känsllosamma, utan hålla sig till fakta. Det är ändå en text till brädden fylld av känslor, dock inte de som tillskrivs barn och kvinnor, men hårdhet är inte en frånvaro av känsla utan en annan känslomässig orientering (Ahmed 2004:4). Topelius uppammar en kampanda mot vargarna, som han ser som en gemensam fiende dels till alla män som genom sitt icke-agerande förlorar sin manliga heder, dels till nationen som får stå med skammens rod-

nad i förhållande till mera civiliserade andra. Både männen och nationen borde skämmas över sin oförmåga till handling. De har förlorat sin potens både i form av avsaknad av gevär – som enligt Topelius används bara vid bröllop och midsommarbrasor – och i form av passivitet. Topelius skriver sitt inlägg när vargangreppen ännu pågår, alltså tidsmässigt mitt under händelserna. Han kan inte veta när anfällen ska upphöra, eller att det sista angreppet redan hade inträffat i början av november. Han är upprörd över situationen som i hans tycke speglar en allmän handfallenhet och snudd på likgiltighet. Han vill se en förändring, och härmed används händelserna för att legitimera en ståndpunkt och för att uppnå politiska mål. Vargen ges av Topelius i det närmaste mytiska proportioner (se Strandén-Backa u.u.2) och som en sådan mytisk varelse står den för kaos och blir därmed ett hot mot den civilisation som Topelius eftersträvar för nationen Finland under sent 1800-tal.

Detta får inte glömmas

Syftet är ett annat, liksom också omfattningen när administratören och tidningsmannen Uno Godenhjelm sammanställer händelserna till en bok redan tio år efter händelserna. Hans avsikt är att se till att händelserna inte ska glömmas bort. Insikten om att ”mycket från dessa ’vargår’ hade gått ur vårt minne” drabbade honom under en nattlig vårvinterresa från Åbo till Helsinge, skriver han i förordet, då han samtalade med skjutsgossen som berättade om hur hans far hade byggt en hög inhägnad runt deras stuga för att skydda barnen från vargarna. Godenhjelm bestämde då att ”försöka samla hithörande fakta till ett helt för en framtida varaktigare hågkomst” (Godenhjelm1891). Vargangreppen på barnen kan föras till den kategori av händelser av väldigt olika dignitet som inom en kulturell gemenskap ”aldrig får glömmas bort”, som man värnar om och aktivt försöker bevara minnet av för eftervärlden. Exempel på sådana händelser och företeelser som getts stark nationell eller allmänmänsklig betydelse är vinterkriget i Finland eller gaskamrarna i Auschwitz (se t.ex. Bruchfeld & Levine 1998). Godenhjelm inleder sin bok med att återge notisen som handlar om det första

fallet av barnangrepp. Det var en 8-årig pojke som togs på gården i november 1880, och kroppsdelarna hittades utspridda i markerna. Godenhjelm kommenterade tidningsinlägget med att ingen som läste den uppskakande notisen kunde ”ana att denna fasansfulla tilldragelse skulle efterföljas af många dylika, som tidningarna skulle ha att omnämna förrän den sista af de barnätande vargar, som uppträdde här, bitit i drifvan”. Efterhandsperspektivet är givet, och titeln för boken lyder också *Minnen från vargåren 1880–1882*. Man får följa med i händelseförloppet med noggranna angivelser också av personuppgifter i den blodiga minneslistan som också Godenhjelm redovisar. Men läsarna får också ta del av de många mer eller mindre framgångsrika jaktförsöken på det vargpar som stod för angreppen.

Slutligen lyckades lukashen Ivan Paklja den 2 januari 1882 skjuta honan, som beskrivs som ”ett ovanligt gammalt djur, med utslitna tänder och raggig, smutsgul päls”. Tolv dagar senare dog hannen av gift, till lukashernas stora förtret, men de hade aldrig träffat på ett större exemplar, skriver Godenhjelm (1891:22–23). Jag förmodar att den berörda allmänheten kände sig lättad över att dessa vargar hade avlivats, oberoende av vem som avlivat djuren och oberoende av tillvägagångssätt. Topelius hade däremot kanske gärna sett en finländsk man som vargarnas bane, men efter dessa händelser inleddes en utrotningskampanj av varg i landet. Det ovanligas betydelse (jfr von Sydow 1971) synliggörs genom varghonans höga ålder och varghannens storlek, och resultatet av dessa båda ovanliga individer var ett monstruöst vargpar med smak för människokött. Skinnet av varghonan bereddes till en matta och överlämnades som gåva till ämbetsmannen geheimerådet Oscar Norrmén, och hannen stoppades upp av fotograf Reinberg i Åbo och fördes till Senaten i Helsingfors efter att först ha stått utställd under en tid i Åbo (Godenhjelm 1891:23). Fotografen Reinberg tog också fotografier av det uppstoppade djuret. Den uppstoppade vargen återvände i något skede till Åbo och Katedralskolan – för skolbarnen att titta på. Numera finns den på högstadiet St. Olofsskolan (Tikkanen 2019:189f) som en trofé för barnens slutliga seger över vargen.

Efter denna genomgång av äldre material kan vi konstatera att berättelserna om möten mellan barn och varg i förfluten tid kännetecknas av vargar som framställs som blodtörstiga, grymma och människoötande, medan barnen representeras som oskyldiga offer och de vuxna som maktlösa. Samtidigt finns det underliggande tankegångar, både medvetna och omedvetna, som kopplas ihop med vargfrågan. I sin vilja att uppamma kämpaglöden mot vargarna producerade Topelius vargen som en gemensam fiende, till och med som en landsfiende, och där en sådan fiende finns kan man också sluta sig samman mot den. I det följande ligger fokus på nutida material och hur händelserna på 1880-talet cirkulerar i det.

Den blodiga minneslistan

Flera gånger i både nutida tidningsartiklar, debattinlägg och i kommentarer på nätet hänvisas till 1800-talet och hur det var då. Lähdesmäki och Ratamäki har konstaterat att man ofta lyfter fram vargangreppen under 1800-talet, särskilt de väldokumenterade attackerna på 1880-talet i Åboregionen när man berättar om varg i dag. Händelserna utgjorde undantag från vanligt vargbeteende, och det är kanske just därför som man fortfarande kommer ihåg dem och berättar om dem. Den sista som dödades av dessa vargar var också den sista människa som dödats av varg i Finland, vilket också ökar berättarvärdet. Det kulturella minnet om den farliga vargen är ett exempel på en diskursiv resurs om varg där negativa aspekter i relationen mellan människa och varg betonas. Och för en nutida människa är det nästan otänkbart att ett djur dödar en människa, och att människokroppen dessutom blir till djurföda gör händelserna ännu mera fruktansvärda (Lähdesmäki & Ratamäki 2015:24–26). Händelserna lever kvar i berättartraditionen på området, och lokalbefolkningen delade med sig om detaljer som exempelvis de exakta geografiska platser där angreppen ägde rum under intervjuer som gjordes på 2010-talet. I en del släkter har minnena av händelserna bevarats från generation till generation, och de utgjorde också en del av kunskapsbasen i vargmotståndet i föräldrasammanslutningen Taajamasusi, ”Förortsvargen” (Hiedan-

pää et al. 2016:11). Men framför allt är det media som fyllt på den diskursiva resursen genom att upprepa händelserna. Lähdesmäki och Ratamáki exemplifierar med hur ”susihirviöiden tihutöitä” (sv. vargmonstrens illdåd) omtalas femtio år efter händelserna. Och när Finland år 1995 gick med i EU och samtidigt ålades införa strängare skydd av varg dök händelserna upp i media som varnande exempel. Media är en viktig förmedlare av kulturell kunskap, också när det gäller varg, och har med sin stora samhällseliga genomslagskraft dessutom en förmåga att öppna symboliska sår och se till att såren hålls öppna (Lähdesmäki & Ratamáki 2015:25; Ahmed 2004).

Exceptionella händelser – som vargangrepp – påverkar mer än vardagliga händelser människors inställning och vad man väljer att berätta om, skriver Lähdesmäki och Ratamáki. För att bli en del av det kulturella minnet har berättelserna genomgått många processer. Något har valts ut som värt att berättas om och bara vissa saker betonas medan andra utesluts eller får stå i bakgrunden. De som berättat har försett händelserna med tolkningar, men bara vissa tolkningar överlever genom tiden och bara en del blir allena-rådande, och på så sätt taget för givna inom en grupp av människor (Lähdesmäki & Ratamáki 2015:16–17). Enligt Lähdesmäki och Ratamáki påverkar media hur vi kommer ihåg det förflutna och därmed i förlängningen hur vi agerar i nutiden. De ständiga upprepningarna av händelserna som av samtiden uppfattades som exceptionella och som utgjorde undantag i interaktionen mellan människa och varg skapar en bild av att det är både normalt och vanligt att vargar dödar barn. Konflikter och negativa vargbilder hålls levande genom påminnelser om det förflutna (Lähdesmäki & Ratamáki 2015: 27, 40). På grund av det höga berättelsevärdet som de exceptionella händelserna har lever de vidare som berättelser och genom en länge pågående sägenprocess skapas performativt förståelse för vad en varg är utgående från vad en exceptionell varg har gjort. Och berättelserna lever sitt eget liv genom media, som gärna lyfter fram sådant som kan fånga allmänhetens intresse.

I början av 2019 utkom Katternöbolagens kundtidskrift *Katternötidningen*, som förutom fackrelaterade artiklar brukar innehålla

många allmänintressanta historiska artiklar. Författaren Svenolof Karlsson hade fångat upp oron för att barn skulle attackeras av varg som uttryckts bland annat i artiklar och på debattsidor under 2018, och skrivit en lång artikel med rubriken ”När vargen utrotades” som utgick från händelserna på 1880-talet och Topelius’ debattinlägg. Karlsson upprepar ”den blodiga minneslistan” för läsarna av *Katternötidningen*, och presenterar en utredning av orsakerna till vargangreppen på barnen och omnämner dessa som angrepp av rabiesmittade ”galna vargar” och som ”seriemördarvargar”. I hans artikel blir alltså vargar endera galna eller mördare, och ordvalet ”mördare” konnoterar dels avsikt, dels något moraliskt förkastligt. Vad som på ytan ser ut att vara en väl underbyggd (skräckunderhållande) informationsartikel om händelserna på 1800-talet, skulle egentligen kunna ses som en sensationsväckande text, som genom sin beskrivning av vad vargarna har gjort, samtidigt också fördömer dem. Lähdesmäki och Ratamáki har kunnat konstatera att kontextualisering av vargars verksamhet saknas i framställningar av vargangrepp i det förflutna vilket gör det omöjligt att förstå deras beteende. Även om ortnamn nämns och händelserna tidfästs framställs inte vargen som en del av en viss tid och en viss plats, vilket leder till en föreställning om att vargen är statisk och oföränderlig. Händelserna på 1800-talet blir ett bevis för att vargen både är och har varit farlig (Lähdesmäki & Ratamáki 2015:35). Hur något omtalas har betydelse för hur människor reagerar på det som de läser eller hör berättas, och för hur de sedan väljer att agera utgående från den nya kunskapen eller förstärkning av tidigare kunskaper.

I framställningarna av händelserna på 1880-talet har ”den blodiga listan” fått en särställning, och innehållet i den kan visserligen variera en aning, men dess närvaro verkar vara konstant. Topelius’ kortfattade faktatäta lista återanvänds. Godenhjelm tar också andra källor till hjälp när han utformar sin lista som avviker lite från Topelius’ som bygger på vad denne läst i dagstidningarna. Men listan lever kvar som ett slags ”detta har hänt”-lista, som fungerar som ett bevis för att händelserna faktiskt har ägt rum. Den får mig att tänka på minnestavlorna över stupade från första och andra världskriget, vars syfte är att påminna oss efterlevande dels om vilka personer

som dödats var och när, dels om att dessa män har gett sitt liv för fosterlandet. Som sådana producerar de en uppmaning till eftervärlden om att inte glömma. Vi är skyldiga att minnas. Samtidigt ska vi förstå att det här – både krigshändelserna och vargangreppen – är något som har hänt på riktigt. Listan blir ett vittnesmål.

”Detta har verkligen hänt” finns med som en stark underström inte bara i traditionsmaterialet utan också i det nutida berättandet om varg. Denna tankegång går i polemik mot den berättelse som utgick från forskning från 1940-talet och framåt som ger vid handen att vargar inte utgör någon fara för människor (se t.ex. Berge 2018), något som media, enligt Linell och Alleau (2016:360) också livligt har propagerat för allmänheten. De menar att vargförespråkare försökt trivialisera eller förneka fakta om att vargar faktiskt har dödat människor, både förr och nu. Detta har i sin tur lett till att det är många som upplever en strid om kunskap mellan å ena sidan egna erfarenheter och det man hör inom de egna kretsarna och å andra sidan vad (så kallade) experter säger (Linell & Alleau 2015:367). Reaktionerna blir starka när ens vetande ifrågasätts (jfr Strandén-Backa 2017). Hiedanpää et al. beskriver de reaktioner som kom till offentligt uttryck efter att en museikonservator uttryckte sin missstro över att vargarna faktiskt skulle ha dödat 22 barn på 1880-talet. Indignerade läsare skrev inlägg i tidningarna och vargkritiska historiker publicerade inlägg där de återgav detaljer från ”den blodiga listan” som motbevis (Hiedanpää et al. 2016:10).

Ett liknande händelseförlopp finner man i kommentarerna till en artikel (Furu 10.3.2018) på *Vasabladets* webbsidor som handlar om en varg som skjutits med polisens tillstånd efter att den närmast sig en man, morrat och visat tändarna på hans gårdsplan. I de första tre kommentarerna märks en lättnad över att det ”äntligen [är] en varg mindre” och polisen och de övriga inblandade får ett tack för sitt snabba agerande. En av de som kommenterat undrar vad som hänt om det varit ett barn som varit ute på gården. Följande kommentar ifrågasätter vargens farlighet och uppmanar skribenterna att sluta med sina ”kvinnliga hysteroida reaktioner” om att vargar skulle äta små barn. Han fortsätter med att slå fast att sådant förekommer i

sagor som Rödluvan och att något sådant aldrig någonsin har hänt i Sverige. Skribenten uppmanar de övriga att ”sansa sig” och i fortsättningen låta nerverna hållas på insidan av kroppen. Lite senare kommenterar han sin egen kommentar, och tar tillbaka att det skulle handla om kvinnor som är ”hysteroida”. Det handlar alltså om en feminiserad känsla, kopplad genom sin benämning till livmodern (se t.ex. Johannisson 1994). Han anklagar sina manliga meningsmotståndare för omanlighet på flera plan: han kallar dem kvinnliga och deras reaktioner är hysteriska. Emotioner kopplas ihop med kvinnor, och som Ahmed konstaterar ses känslor som motsats till tanke, vilja och omdöme. Att reagera med hysteri på något associeras med det kvinnliga inte bara för benämningen av känslan utan också för själva reaktionen, det vill säga kvinnor anses stereotyp reagera, medan män agerar (jfr Ahmed 2004:3–4). Det är med andra ord intrikata former av omanlighetsförklaring som skribenten för fram, och som sådana omöjliga att bemöta. Genom dessa anklagelser positionerar han sig själv som en person med alldeles andra egenskaper: förnuft, sinneslugn och omdömesförmåga. Han avfärdar en uppmaning som riktas till en annan skribent om att läsa i kyrkböckerna från 1800-talet. Enligt honom dog ingen människa ”för att vargen var hungrig på människokött”, och de människor som avled i anslutning till vargar var sådana som hade råkat ut för vådaskött av andra jägare.

De fragmentariska beståndsdelarna i kommentarerna är rotade i och beroende av andra berättelser (jfr Ahmed 2004). Man hänvisar till, anspelar på och lånar från de diskursiva resurserna när man ger uttryck för sin åsikt, också i väldigt korta kommentarer. Användningen av de diskursiva resurserna är ett sätt att stärka den egna tolkningen, eftersom man baserar sig på traditionen, och blir också en retorisk resurs när man försöker övertyga andra om sin ståndpunkt (jfr Lähdesmäki & Ratamáki 2015:17). Att det inte lyckas är en annan sak (se Linell & Alleau 2016:365). En kvinna uppmanar i sitt inlägg ”men snälla, läs på om varg!” och slår fast att vargar inte äter människor, om vargarna inte först blivit slagna. Den kvinnliga skribenten får mothugg av en annan kvinna som skriver att denna gärna kan få de vargar som i hennes hemtrakter rör sig nära

daghem, eftersom skribenten inte tycker att vargarna ska finnas bland bebyggelsen. En annan skribent ställer en sarkastisk fråga till den kvinnliga skribenten där han undrar om hon tror att barnen på 1880-talet var godare eller eventuellt elakare mot vargarna än vad dagens barn är. Den kvinnliga skribenten uppmanas att själv läsa på, och hänvisas med en länk till en lång text på Wordpress av Britt Nyman: ”Vargen tuggade i sig 22 barn” som publicerades redan 2012.

Barn till middag

På Britt Nymans sida vill hon ge vad hon kallar för ”ett annat perspektiv” och där finns mycket skrivet om händelserna på 1880-talet. Hon anstränger sig verkligen för att visa att de faktiskt har ägt rum. Sidan om vargangreppen inleds med en färgbild av den uppstoppade varghannen, som dottern till hennes väninna i Åbo har fotograferat. Nyman återger också en ögonvittnesskildring, eller snarare en skildring av en person som var med om händelserna på ett brutalt sätt. Godenhjelm noterar i sin bok att den 22 oktober togs den 9-åriga flickan Ida Gustafsdotter i Kierla by, men hon slapp undan med livet i behåll (Godenhjelm 1891:7). År 1955 berättade den då ålderstigna Susi-Iita (Varg-Ida) själv för kommunalrådet Arvo Saura som spelade in berättelsen om hur vargen attackerade henne. Vargen anföll flickan på väg hem från skolan och drog iväg henne. Susi-Iita berättade att vargen hade vräkt omkull henne, och dängt henne i marken flera gånger innan den släpade henne mot skogen. Nyman uppger att Susi-Iita skräckfullt inväntade att vargen skulle börja äta på henne. I sista ögonblicket räddades hon av att drängen Janne från grannhuset vrålande kom springande och jagade bort vargen. Susi-Iita berättar att hon minns att hennes mamma grät när hon fick se sin dotter alldeles blodig i drängens famn när han kom bärande på henne. Berättelsen illustreras av ett foto av den då 85-åriga Susi-Iita som med bister min och iförd svart huckle blickar rakt in i kameran och därmed också rakt på alla som tittar på fotografiet. Ovanför bilden finns en mening inom citattecken: ”Nog har de där vargarna funnits alltid”.

Nyman har även vänt sig till olika rovdjursansvariga personer på flera länsstyrelser i Sverige, men enligt dem är det mesta som gäller historien skrönor. Kyrkböcker är enligt dem inte heller alltid tillförlitliga eftersom det förekommer så mycket felaktiga uppgifter i dem. När hon vände sig till Finlands Viltcentral tillbakavisades de svenska påståendena om att händelserna under 1880-talet skulle vara skrönor. Hon fick veta att dessa händelser är väldokumenterade, och att de barnätande vargarna faktiskt har funnits. ”Den blodiga listan” finns självfallet med, och den utgör huvuddelen av Nymans vargsidor. I hennes tappning ger den samma information som de övriga vad gäller faktauppgifter, men hon använder sig av alldeles särskilda affektiva grepp för att förmedla händelserna. Nyman använder verbet ”stycka” vid flera tillfällen för att beskriva det som vargen gjort med barnkropparna och som innebar att man hittade delar av kropparna kringspidda på olika ställen. Att omtala att barnen blivit föda för vargarna – till exempel genom ”vargen tog henne till middag” – är också ett affektivt laddat uttryckssätt. Att dödas är en sak, att dessutom ätas upp är värre, och aktiverar tabu att en människokropp förvandlas till någons mat. Om vargen tagit barnet i närheten av hemmet blir den affektiva effekten ännu större. Hemmet är den rätta platsen för det värnlösa och oskuldfulla barnet och det ställe som ska erbjuda barnet skydd. Nyman drar omedelbara paralleller till idag, och betonar likheten mellan barnen som togs av varg på 1880-talet och nutida barn: ”Paul lekte invid torpet, när vargen tog honom. Precis som barn leker i dag, invid hemmet, på gårdsplanen.” En flicka togs av vargen på farstrappan, och Nyman ställer en retorisk fråga om huruvida det händer sig att dagens 6-åringar sitter på trappan och leker med katten. Nyman tar även med sina läsare med på några av de vargätta barnens begravingar, och funderar över hur det kändes för de anhöriga med en kista som inte vägde just någonting och som var nästan tom, så när som på lite inälvor, delar av fötter eller några benrester. Den brutala döden gör sig påmind genom frånvaron av de uppåtna kroppsdelarna som självfallet inte väger någonting, eftersom de inte är där. En parallell kan dras till de sandfyllda kistorna som skickades hem från fronten under andra världskriget med påskriften att de inte får öppnas. Vargen, liksom fullträffar av granater, överträder

tabu om den intakta kroppen, och de överlevande får samla ihop kroppsdelar som spritts omkring. Det makabra i händelserna lyfts fram och betonas, vilket tecknar en diskursiv bild av vargarna som är lika fränstötande som gamla avbildningar av vargen där man inte hade för avsikt att ge en naturtrogen bild av djuret utan i stället ville synliggöra dess förment avskräckande karaktär (se Ahne 2018).

Del av en ursprungsmyt

I den här artikeln har jag analyserat berättelser om vargdödade barn i Finland i traditionsmaterial och i mediematerial för att ge en fylligare bild av den diskursiva resursen om den farliga vargen. Det återkommande berättandet om den farliga vargen ser jag som en del av en sägenprocess där viktiga beståndsdelar är att övertyga läsarna eller lyssnarna om sanningshalten i det som berättas. Samtidigt ses händelserna som så viktiga att de helt enkelt inte får glömmas bort, utan de behövs för att lära kommande generationer om den farliga vargen. En retoriskt övertygande beståndsdel i detta är användningen av ”den blodiga listan” som återkommer i många sammanhang som ett bevis för sanningshalten.

Den diskursiva resursen om den farliga vargen som jag har analyserat i den här artikeln betonar att vargen utgör ett hot mot människan, i synnerhet mot barn – att kontexten där angreppen skett inte tas i beaktande spelar ingen roll. Händelserna på 1880-talet reproduceras i olika sammanhang och återaktualiserar vargfaran. Berättelserna om varg framställer sällan vargen som en del av en viss tid och en viss plats, vilket leder till en föreställning om att vargen är statisk och oföränderlig, och så blir händelserna på 1800-talet ett bevis för vargens farlighet både förr och nu (Lähdesmäki & Ratamäki 2015:35). Det finns inget sätt att skydda barnen i berättelserna – vargen dyker upp från ingenstans, far iväg med barnen från gårdstunet, till och med i sällskap av andra barn eller av modern. Föräldrarna är chanslösa när vargen väl har fått barnet i sitt våld. Budskapet i berättelserna om händelserna under 1880-talet är att det inte finns någon räddning från vargen.

Berättelserna för budskapet vidare till dagens föräldrar och barn. Lähdesmäki och Ratamáki kritiserar den tidsmässiga rundgången – ”tidshoppet” – där man använder beskrivningar av händelser i det förflutna för att förklara nutida situationer. Genom berättandet om de dåd som vargar gjort sig skyldiga till i det förflutna förhåller man sig till händelserna som om det var verklighet i dag, när det i själva verket är fråga om kulturella erfarenheter som finns i det kulturella minnet. Händelserna konkretiseras i nutiden i tal och skrift, men är inte manifesterade som faktiska och fysiska händelser i dag. Minnet av dem lever i berättelserna och fastän det gått 140 år sedan händelserna är de fortfarande en viktig del av det kulturella minnet i berättelserna om det förflutna (Lähdesmäki & Ratamáki 2015:24–26, 39). Genom den performativa kraften i berättelserna och de känslor som upplevs som egna och sanna formas ens uppfattning om det man vill kalla för ”verkligheten”.

Här vill jag avslutningsvis peka på den emblematiske karaktär som berättelserna om händelserna på 1880-talet har. Återberättandet av händelserna gör något mer än skapar performativt en förståelse av vad djuret varg är, hur det betar sig och hur man ska förhålla sig till det. Det återger en ursprungsmyt för det moderna Finland. Topelius utmanar landets män att visa sig modiga och driftiga, att axla hjältemanteln och föra landet bort från kaoset där vargar härjar i en okontrollerad natur. De vargdödade barnen i Åbotrakten är de sista människooffren i Finland till de kaoskrafter som vargen symboliserar. Vargjägarna – oberoende av nationalitet – sågs som hjältar. Vargen besegrades, stoppades upp och ställdes ut. Den nationella myten om när kaos besegrades genom folkets hjältomodiga insatser lever kvar i form av en tomrumshypotes om vargens förmenta frånvaro i landet ända fram till dess att arten varg fick status som utrotningshotad art (se Lähdesmäki 2020:59ff). Samma myt, om än med delvis andra motiv och kontrahenter, uttrycks genom berättandet om det lilla landet Finland som lyckades klara sig mot den stora fienden i öster under andra världskriget.

Källor och litteratur

Arkivmaterial

SLS 810a 1965:4

SLS 998 1970:28

Övrigt material

Furu, Alexandra, 2018 [online]: Varg i Jeppo närmade sig en man och visade tänderna – sköts med polisens tillstånd. *Vasabladet* 10.3.2018.

Godenhjelm, Uno, 1891. Minnen från vargåren i Åbo län 1880–82.

Samlade af Uno Godenhjelm. J. Simelii arfvingsars Boktryckeri-aktiebolag, Helsingfors.

Karlsson, Svenolof, 2019 [online]. När vargen utrotades. *Katternö*.

<https://katternodigital.fi/article/nar-vargen-utrotades/?pages=all>

Nyman, Britt, 2012 [online]. Vargen tuggade i sig 22 barn. <https://brittnyman.wordpress.com/2012/02/02/vargen-tuggade-i-sig-22-barn/>

Topelius, Zacharias, 1881. Skydd för Finlands barn! *Hufvudstadsbladet* 18.11.1881.

Litteratur

Ahmed, Sara 2004. *The cultural politics of emotion*. London & New York: Routledge.

Ahne, Petra 2018. *Vargar*. Stockholm: Ersatz.

Berge, Lars 2018. *Vargattacken. Ett reportage*. Stockholm: Bonniers.

Bruchfeld, Stéphane & Levine, Paul A. 1998. ... om detta må ni berätta ... *En bok om Förintelsen i Europa 1933–1945*. Stockholm: Regeringskansliet.

Dundes, Alan 1989: *Little red ridinghood. A casebook*. Madison: The University of Wisconsin Press.

FSF 1928. *Finlands svenska folkdiktning II. Sägner. 1 Kulturhistoriska sägner*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet.

Herlitz, Gillis & Peterson, Per 2011: *Vargen. Kramdjur eller hatobjekt*. Malmö: Liber.

- Hiedanpää, Juha, Pellikka, Jani & Ojalampi, Sanna 2016: Meet the parents. Normative emotions in Finnish wolf politics. *Finnish Journal for Human-Animal Studies*. Vol. 2.
- Johannisson, Karin 1994: *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedts.
- af Klintberg, Bengt 2010: *The types of the Swedish folk legend*. Helsingfors: Suomalainen tiedeakatemia. (FF Communications 300.)
- af Klintberg, Bengt 1986: *Råttan i pizzan. Folksägner i vår tid*. Stockholm: Norstedts.
- Linell, John & Bjerke, Tore 2003 [online]: *Rädslan för vargen. En tvärvetenskaplig utredning*. Viltskadecenter & NINA/NIKU Stiftelsen för naturforskning och kulturminne. http://www.viltskadecenter.se/pdfs/Radslan_for_vargen.pdf
- Linell, John D.C. & Alleau, Julien 2015: Predators that kill humans. Myth, reality, context and the politics of wolf attacks on people. *Problematic wildlife*, (red.) Angelici, Francesco M. Springer, Cham.
- Lopez, Barry 1978: *Of wolves and men*. New York: Scribner.
- Lähdesmäki, Heta & Ratamäki, Outi 2015: Kykenemme kö luopumaan susifetissistä? Kriittinen luenta suomalaisesta susihistoriasta. *Suden kanssa*, (red.) Hiedanpää, Juha & Ratamäki, Outi. Rovaniemi Lapin yliopistokustannus.
- Lähdesmäki, Heta 2020: *Susien paikat. Ihminen ja susi 1900-luvun Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nordisk familjebok* 1912 [online]. Uppslagsordet ”lukasch”. <http://runeberg.org/nfbp/0727.html>
- Strandén-Backa, Sofie 2017: Slaget om ortnamnen. Professionalisering, identitetsbegär och hantering av minoritetskap. *Föreställda finlandssvenskheter. Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*, (red.) Klinkmann, Sven-Erik, Henriksson, Blanka & Häger, Andreas. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet.
- Strandén-Backa, Sofie 2020: Förföljd av vargar. Vargens mytiska funktion i framställningar av vargöverfall. *Svenska landsmål och Svenskt folkliv*.
- Strandén-Backa Sofie u.u.1: ”Hvad tänker pappa nu göra med oss?” En mordhistoria i media och folktradition. *Tankevärldar och vardagsarenor. Berättade rum i ett föränderligt 1900-tal*, (red.) Marander-Eklund, Lena, Henriksson, Blanka & Strandén-Backa, Sofie. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet.

Strandén-Backa, Sofie u.u.2: Farliga vargar och bedrägliga maskhål.

Produktion av risk i mediematerial om varg och barn. (under utgivning i tidskriften *Traces*.)

von Sydow, Carl 1971: Det ovanligas betydelse. *Folkdikt och folktro*. Red.

Birgitta Rooth. Lund Gleerups.

Tikkanen, Jouni 2019: *Lauma. 1880-luvun lastensurmat ja susiviha Suomessa*. Helsingfors: Otava.

Noter

1 Längdenheterna ”famn” och ”verst” som används i citatet innebär knappt 2 meter respektive lite drygt 1 km.

2 Lukasher var ryska specialutbildade professionella vargjägare av elitklass (se t.ex. Nordisk familjebok 1912).

'A foot and a boot'. Narratives about children killed by wolves in Finnish folk tradition and media material

Sofie Strandén-Backa

Keywords: wolf attacks in Finland 1880–1881, children, living tradition, mass and social media

The article focuses on narratives about children and wolves, and the material consists of different texts that deal with children who have been killed by wolves in Finland in earlier times. The particular events in question are a series of well-known and documented wolf attacks on children in the Turku region during 1880 and 1881. Older newspaper articles, as well as contemporary texts, are analysed. One aim of the study is to investigate what is set in motion when the relationship between wolves and children is discussed and which underlying patterns emerge as part of that discussion. Another aim is to allow for narrative elements to create a base for discourse about the dangerous wolf. The analysis covers peoples' comments on websites where the discourse is both defended and challenged and where negotiations about the prerogatives of the animal are made visible. Ever-returning narratives about the dangerous wolf are part of a legend process, where one goal is to convince the audience of the truth of the stories. One way of doing so, throughout the years, has been to present what could be called 'the bloody list', a list that consists of the name and age of the dead children, the circumstances under which they were killed and what was left of their bodies. In the stories, there was no way to protect the children, and there is nothing the parents could have done once the wolf got hold of their child. The message in these stories from the 1880s is that there is no rescue from the wolf. This message is passed down to parents and further to the children of today, creating a child-eating beast of (every) wolf. Another goal is to keep the stories alive for future generations, since the events are viewed as so important that they are not to be forgotten. The stories have a somewhat emblematic character, since they reflect an original myth about the genesis of modern Finland, freed from untamed nature and the chaos of wolves.